

maradunk a síron túl is. Mert hisszük, a mit ő is vallott, hogy a szeretet nem hal meg soha.

Azzal végezzük búcsúzásunkat, a mivel Szilágyi Sándort ő búcsúztatta:

„Megdicsőült szellemednek ha égi lakodból letekintened lehet, az általad oly hőn szeretett hazai földre, ime lásd kegyeletünk ünnepest, *ime lásd szívünk hűségét, a mely csak magával a szívvel enyészik el*, de még így sem enyészik, mert hiszen a hűség égi erény, mely eget kér s eget vár. Emléked örök!”

Tudományos köztársaságaink dicsőült elnöke! írók, tudósok fejedelme! Isten veled!

Szívünk hűsége a síron túl is él!

Gróf Kuun Géza s az „Erdélyi Muzeum“.

Az „Erdélyi Muzeum“-nak gróf Kuun Géza volt egyik leg-régibb s leghívebb munkatársa.

Első közleménye *Dora d' Istriáról* szól, erről az oláh fejedelmi családból származott kiváló írónőről, kivel gr. Kuun Géza Flórenczben ismerkedett meg s a ki ott is halt meg 1888. őszén. (1889. évf. 1—8. l.)

Második munkája is egyik külföldi tudós ismerőséről: Itália egy kiváló történetírójáról, *Amari Mihály*-ról szól, a ki Szicília történetének ünnepelt írója volt s 1889-ben halt meg. (1890. évf. 315—322. l.)

Harmadik műve *Kerekes Ábelt*, egy múlt század elején működött szászvárosi tanárt jellemez, a ki történelmi kutatásokat folytatott s az első magyar történeti folyóirat megindításában fáradozott, de hiába. (1891. évf. 337—351. l.)

Midőn 1893 év nyarán az „Erdélyi Muzeum“ szerkesztőjévé választattam, gróf Kuun Gézának egy nagyobb tanulmányával nyitottam meg az általam szerkesztett első füzeteket: „*Adalékok Ázsia s Kelet-Európa ethnographiájához a IX-ik s X-ik században*“, melyben a Volga-melléki népek ethnikus jellegét, történetét, köz-állapotát vázolja. (1893. évf.)

1896-ban az Erdélyi Irodalmi Társaság millenniumi díszgyűlésén tartott szép *emlékbeszédét* közölte.

1898-ban egy minket közlelről érdeklő kérdésről értekeznek : *Visszapillantások az Erdélyi Muzéum megalapítására cz. a.*, melyben főképek gróf Mikó Imre dicső emlékének áldoz kegyelettel. (545. l.)

1899-ben *Torma Károly* emlékezetéről tartott emlékbeszédét közli, melyet a Hunyadmegyei Tört. és Rég. társulat közgyűlésén olvasott fel 1898 nov. 15-én. Ezt Italiában írta. Erről ezt írja nekem 1898 okt. 24-én: „Ezt a közgyűlést még f. évi májusban kellett volna megtartani. Ha ezt (t. i. az őszre halasztást) tudnom lehetett volna Viareggióban, ott nem siettem volna annyira Torma Károly barátom felett tartandó emlékbeszédem elkészítésével, hanem úgy tettem volna, mint a többi idegen, a tengerparton a szabad levegőben töltöttem (!) volna az idő nagyobb részét s nem a négy fal között. Tekintettel arra, hogy Torma Károly a kolozsvári egyetemen jogi tanár volt... nagyon örvendénénk s nagyon óhajtanók, hogy igen tisztelt tanár úr dr. Márki tanárral együtt megjelenésökkel a gyűlést szerencséltenék“.

1900-ban „*Erdélyi tudományos igyekezetek*“ címmel a XVIII. sz. végén és a XIX. sz. elején Erdélyben történt tudományos mozgalmakat ismerteti, főképek gr. Kemény József, gr. Batthyanyi Ignác püspök, gr. Teleki Sámuel kancellár, Döbrentei Gábor, Aranka György, Cserei Farkas, Kerekes Ábel, Vass József és mások tudományos törekvéseit, melyek könyvtárak, gyűjtemények alapítására, a „Magyar Nyelvmívelő Társaság“ megalapítására és az „Erdélyi Muzéum“ megindítására vonatkoztak.

1900. nov. 2-án ő nyitotta meg a Szilágyi Sándor emlékére rendezett ünnepélyt Kolozsvárt, melyben meleg szeretettel magasztalja egykori kedves barátja érdemeit.

Az 1902-ik évfolyamot is ő nyitja meg „*Budapest 1820-ban*“ cz. nagyérdekű tanulmányával, melyben a fővárosi életet élénk színekkel eseteli, főképek Döbrentei Gábor levelei alapján, melyeket ő gr. Gyulai Ferencznéhez (gr. Kuun Géza anyai nagyanyjához) s ennek leányához, gr. Gyulai Karolinához intézett Marosnemetibe, hol Döbrentei gr. Gyulai Lajos nevelője velt.

Az 1902. évfolyam decz. fűzetében *Wesselényi Miklós* emlékezetének szentelt egy szép tanulmányt, melyben Wesselényinek gróf Wass Györgyhöz intézett leveleit közli 1830. és 1833-ból.

Az 1903-iki évfolyamot is ő nyitotta meg „*Az 1834-iki ország-*

gyűlés előestélyén“ cz. felolvasása közlésével, melyben gróf Gyulai Lajos nagyérdékű naplója alapján ismerteti e nagy borderejű országgyűlés előzményeit.

1904. nov. és decz. füzetiünkben közölte „*Gyermekéveim*“ cz. a. életrajzát 1838—1850-ig, a melyben mintegy búcsúzik a földi élettől és olvasóitól. Bevezetését e jellemző szép szavakkal végzi: „Jelenlegi hangulatomban a jelenben fájdalmat érzek, a jövőtől vigaszt nem várok s csak a múltban keresek és találok enyhítő üdülést s a múltban is leginkább ott, a mitől most legtávolabb állok: a gyermekkorban“.

A fájdalmas hangulat onnan eredt, hogy nem régen azelőtt halt meg egyetlen nővére Irma, Fáy Béláné, részint pedig saját betegeskedése miatt.

Lelkét megszállja az elmúlás gondolata s a halál sejtelme. Levelében is megcsendül a búcsúzkodás hangja, s „*Gyermekéveim*“ cz. művét „*utolsó munkájá*“ -nak érzi. Így ír erről, Maros-Németiből 1904. okt. 9-én:

... „Most áttérek egy dolgozatomra, melylyel ide való megérkezésem óta egész mai napig foglalatoskodtam. Czíme „*Gyermekéveim*“ s végződik 1849. év végével. Óhajtom, hogy ez a dolgozatom az „Erdélyi Múzeum“-ban jelenjék meg; ... azt hiszem, ott lesz leginkább helyén. Ha az „Erdélyi Múzeum elfogadja és szívesen látja, kérem erről engem értesíteni, a kéziratot Nagysád kezéhez küldöm azon nagy kérésem mellett, szíveskednék a nyomtatást felügyelni, hogy azt nyomdahibák el ne éktelenítsék. Talán ez a dolgozatom *opus ultimum* s igen óhajtom, hogy hibamentesen nyomtattassék“ stb. stb.

Siettem válaszolni, jelezvén, hogy a munkáért (melynek folytatását is reméljük és óhajtjuk) személyesen megyek Maros-Németibe.

Postafordultával okt. 13-án kelt a kedves válasz:

„Felvillanyozott az örömhír, hogy f. hó 20-ika körül a norvég tudóssal együtt felkeres minket Maros-Németiben. Az érkezés napjáról s idejéről távsürgönyét kérjük. Nagy örömmel várjuk. Mindkettlen igen szívesen üdvözljük“ stb.

A jelzett időben meglátogattuk Maros-Németiben dr. Nielsen Konrád krisztániiai egyetemi rk. tanárral s a kéziratot elhoztam.

Okt. 28-án pótlékot küld s ezt írja:

„Ide mellékelve küldök két pótlékot „*Gyermekéveim*“ czímű dolgozatomhoz; megjeltem a helyeket, a hová ezek beillesztendők“ . . .

Az az egy nap, melyet itt együtt töltöttünk, noha bizony igen rövid

idő volt, nekünk nagy örömet szerzett s igen kedves emléket hagyott maga után. Kérem ezt dr. Nielsen tanár úrnak is tudtára adni . . . A mi kolozsvári útunk valószínűleg csak nov. második felében fog megtörténni, „ha a novemberi fagyok el nem hervaszszák (!) a szép tervet“.

A nov. fagyok (t. i. betegeskedése késleltette Kolozsvárra jövetelét.

Nov. 7-én „gyöngélkedése miatt“ más által írat, de nov. 16-án már maga válaszol arra a kérésre, hogy engedné meg gyermekkori emlékei felolvasását az Erd. Muz. szakosztálya ülésén. A jellemzetes levél így szól:

„Maros-Németi, 1904. nov. 16-án.

Igen tisztelt Tanár úr!

Most már megint sajátkezűleg írhatok s újlag reménylem, hogy Kolozsvárt talán nemsokára viszontlátjuk egymást. A mi a felolvasást illeti gyermekkoromról írt dolgozatomból, tegyen úgy Nagyságod, mint a hogy legjobbnak tartja. Nagy érdekléssel olvastam a hírlapi tudósítást a Csíki krónikáról tartott felolvasásáról s a nagy érdekről és tetszésről, melylyel a felolvasás találkozott.¹ Ha Kolozsvárt leszek, talán én is felolvasom b. e. nagybátyám naplójából az 1834—35-ik évi országgyűlés folytatását s végét a febr. 6-iki Rescriptumig. Ezt már az „Erd. Múzeum“ illető szakosztálya gyűlésén óhajtanám felolvasni. F. hó 19-én báró Jósika Lajosné² látogatását várjuk, ki néhány napig lesz nálunk. Tehát csak nov. vége felé vagy december elején mehetünk Kolozsvárra . . . stb. Mindketten igen szívesen üdvözöljük.

Teljes tisztelettel

gr. Kuun Géza“.

Kolozsvárra csak decz. 17-én érkezett. Így tudatja ezt:

„Kolozsvár, 1904 decz. 19-ikén.

Igen tisztelt Tanár úr, Nagyságos Uram!

Tegnapelőtt este érkezünk meg ide s mert nagyon elszoktam a járást, igen nagy sajnálatomra ebben a csunya nedves, ködös téli időjárásban le kell mondanom arról az örömről, hogy a majális-utezai villájában meglátogassam s nagyon kérem, a mint teheti, látogatásával minket itt a „New-York“ szállodában megörvendeztetni. Igen szívesen üdvözöljük.

Teljes tisztelettel

Gr. Kuun“.

¹ A csíki kronika és erről nov. 7-dikén az Akadémiában tartott felolvasás iránt (mint a székely történelmi bizottság elnöke is) annyira érdeklődött, hogy külön tudósítást is kívánt affelől egy akademikus bizalmas ismerősétől, mint az illetőtől értesültem.

² Gr. Esterházy Ágnes, gr. Esterházy Kálmán, az Erd. Múzeum-egylet elnöke leánya, a szomszédos Branyicskáról.

Decz. 20-án tett látogatásom alkalmával kaptam tőle utolsó cikkének kéziratát „Az 1834-iki erdélyi országgyűlésről“, melynek közlését jelen füzetünk kezdi meg.

Kolozsvárról jan. 9-én ment fel Budapestre. Levélben búcsúzott el, mert betegségem miatt jan. 1-én tett látogatásom után többé nem kereshettem fel s ezt írásban jelentettem. Válasza s egyszerűsmind hozzám intézett utolsó levele így hangzik:

„Kolozsvár, 1905 január 7-dikén.

Igen tisztelt Tanár úr!

Igen sajnálom, hogy itt *Dáciában* (a régi római *mappa mundi* szerint) nem találkozhatunk s csakis „*Pannonia*“-ban fogjuk egymást viszontlátni.¹ Mi jövő hétfőn, azaz f. hó 9-dikén szándékozunk Budapestre menni, a hol aztán pár hónapot maradunk. Mindketten igen szívesen üdvözöljük dr. Nielsen tanár úrral együtt. Kedves nejét ő Nagyságát tiszteltetem.

Teljes tisztelettel

Gr. Kuun^a.

¹ Érti a „*Pannonia*“ szállót Budapesten, a hol tavaly februárban találkoztunk s ez idén is találkozendók voltunk.

*

A mit *Dáciában* nem találhatott fel — egészsége visszanyerését — *Pannonia* sem adhatta vissza többé. Nehány hét múlva a régi „*Pannonia*“ területére a budai „Vöröskereszt kórházba“ költözött át, hogy erősbödő szívuját gyógyíttassa.

Válóságos búcsújáró helylyé vált e szomorú otthon, hol ismerőseit naponként a társalgó teremben fogadgatta. Midőn ott utóljára (márcz. végén) felkerestem, több erdélyi jó ismerőse társaságába találtam. „Milyen kedves napja a meglepetéseknek!“ mondotta belépésemkor. Tanúja voltam egyik legrégebb, gyermekkori barátnéjától való megható búcsúzásának. Majd egyedül maradván vele, sok kedves epizódot mondott el életéből. Utolsó szava hozzám a gr. Gyulai Lajos naplójáról szólt, melynek egy részlete füzetünkben olvasható. Nézzem át a kéziratot s ha kiméltlenül szól a napló valakiről, hagyjam ki, főkép „kiméljük a . . . . .kat!“

Nemes lelkének jellemző vonása.

Tavaszi nyiltával *Voloscaba* készült, az *Adriától* remélve üdülést.

A kegyetlen sors másként határozott. *Pannoniából Dáciába* tért vissza örök nyugalomra!

S. T. T. L.

Szádeczky Lajos.

Gúnyvers József császár ellen.

„*Transilvanicus echo 1787*“. II. József császár szabadelvű, bár a formahibák miatt alkotmányellenes intézkedései, elsősorban a kath. papság érdekeit sértvén, érthető, hogy miért támadja ez a rend a szenvedélyesség és gúny minden fegyverével a császár intézkedéseit, sőt személyét is. Ezt látjuk az alább közlendő „*Transilvanicus echo*“ czímet viselő költeményből is, melyet kétségkívül valamely kath. pap írt, esetleg másolt 1787-ben. Szerzőjét nem ismerjük, de valószínű, hogy erdélyi származású, vagy legalább is Erdélyben tartózkodó pap volt. A vers maga egy kézirat-gyűjteményben maradt fenn, melynek czíme: *Urbarium Liberae Regiaeque civitatis Tyrnaviensis. anno Domini 1714. confectum*, melyben több vegyes tartalmú, nagyrészt azonban történelmi vonatkozású XVIII. századi másolat található. A kérdéses vers a 338. lapon van.

A vers a következő:

<i>Transilvanicus</i>	<i>Echo.</i>
Tuba veritatis, dic nobis, quis sit Josephus Secundus?.....	Secundus.
Est ne regnorum sibi subjectorum pastor bonus?.....	Onus.
Praebetne se omnibus amabilem?	Bilem.
Caedem nobilem per Valachos rusticos factam dolet?.....	Olet.
Contra se loquentes stridet?	Ridet.
Contra Deum blasphemantes pungit?	Ungit.
Nationum privilegia, ut promisit, custodit?.....	Odit.
Amat religiosorum sacerdotes?.....	Dotes.
Abstersit monachorum lacrimas amaras?	Arat.
In collegiis, seminariis et aliis locis curat ut studia fluant? ...	Luant.
Quis hoc principe sacrilegas aedes Deo dicatas profanavit, plus quam mille?	Ille.
Scitne a bove distingvere Taurum?	Aurum.

E r g o.

Mereturne regni gubernaculum?	Cullum.
Et ut caput ejus coronetur digne?	Ignem.
Quis finis sperandus hujus principis Viennensis?.....	Ensis.
Quis hanc sumet per se vindictam: Turca, Borussia an Judaeus?	Deus.

Anno 1787.

Közli: Dr. Lukinich Imre.

Új könyvek.

Agathirsus (Meltz Hugó dr.): Ritter Bor (Bor vitéz) Ballade von *Johann Arany*. Nebst kurzem aesthetisch-mith. Kommenthar. Neue Ausgabe. Kolozsvár, Budapest, 1905 4-edrét 14 l.

Berzeviczy Albert: Beszéddek és tanulmányok I. II. k. Budapest 1905. Singer és Wolfner kiadása, 8-adrét 484 és 532 l. Ára ?